

Barbara Stelingowska <https://orcid.org/0000-0001-7324-1452>

Instytut Polonistyki i Neofilologii, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

NIĘŚMIERTELNE HISTORIE BOGÓW I PÓŁBOGÓW W NOWYM WYDANIU

W ubiegłym, 2017 roku ukazały się między innymi dwa tematycznie zbliżone do siebie wydania mitów skandynawskich, które poniżej poddane zostaną krótkiej analizie. Publikacje dwóch brytyjskich pisarzy Rogera Greena oraz Neila Gaimana wskrzeszają nieśmiertelne opowieści i legendy, by bawić, zaciekawiać i fascynować współczesnych czytelników. Opowieści o historiach bogów, półbogów, olbrzymów, elfów i trolli to kulturowe korzenie świata ludów północy zamieszkujących dawne tereny Danii, Norwegii czy Anglii. Skandynawskie i nordyckie (północno-germańskie) mity to porwijące opowiadania, które podobnie jak *Mitologia Greków i Rzymian* charakteryzują się doniosłą wartością kulturotwórczą, przybliżając podstawy myślenia starożytnych ludów i ich wierzeń. Dorobek kulturowy, literacki i filozoficzny antycznych cywilizacji przetrwał do dzisiejszych czasów, wpływając niemal na każdą dziedzinę: teatr, literaturę, politykę, sport, szkolnictwo, filozofię, architekturę, sztukę. Wyrastająca z basenu Morza Śródziemnego mitologia grecka stworzyła podwaliny europejskiego myślenia o bo-

gach powszechnie znanych: Zeusie, Herze, Atenie czy postaciach o charakterystycznych cechach: Prometeuszu, dzięki któremu ludzie zyskali ogień, o niezwykle silnym wojowniku Herkulesie czy Syzyfie skazanym na wieczną pracę. Zasób wiadomości o świecie greckich bogów do dzisiejszych czasów stanowi podstawę wykształcenia i myślenia kulturowego. Trudno jest wyobrazić sobie współczesnego człowieka bez znajomości wiedzy z zakresu mitologii greckiej lub rzymskiej. Jak bowiem zrozumieć i wytłumaczyć tak powszechnie występujące związki frazeologiczne, jak: *syzyfowe prace*, *róg obfitości*, *jabłko niezgody*, *pięta Achillesa* czy *męki Tantara*.

Jednakże, o ile świątły i wykształcony współczesny człowiek bez odczytania w mitologii greckiej czy rzymskiej obejść się nie może, o tyle o postaciach z mitologii nordyckiej wiedza przeciętnego czytelnika jest nikła. Któż bowiem wie, kim są Asowie zamieszkujący Asgard, że kraina ludzi zwie się Midgard, zaś Jotunheim zamieszkują olbrzymi? Z pewnością postać Odyna, najwyższego z bogów Skandynawii jest znana, podobnie jak kojarzony jest Thor czy Loki (często

jest to wiedza zaczerpnięta z komiksów, m.in. Marvela), jednak Baldar, „ulubieniec bogów”, z pewnością nie jest powszechnie rozpoznawany. Przywołane na wstępie wydania przyczyniają się do popularyzowania i rozpowszechniania wiedzy odnoszącej się do starożytnego skandynawskiego świata.

Neil Richard Gaiman we wstępie do swojej książki przyznał, że korzystał z dorobku Rogera Lancelyna Greena, biografa (*C.S. Lewis: A Biography*), najbardziej rozpoznawanego autora książki *Mity ludów północy* (z 1960 roku), z dziedziny mitów, legend i opowieści (m.in. *Król Artur i rycerze Okrągłego Stołu* czy *Robin Hood z zielonego lasu*). Inspirację stanowiły także pozycje Kevina Crossley-Hollanda oraz przekłady *Eddy prozaiicznej* Snorriego Sturlusona czy praca nad *A Dictionary of Northern Mythology* Rudolfa Simeka. Gaiman zauważa: „jest tak wiele nordyckich opowieści, które się nie zachowały, tak wiele rzeczy, których nie znamy. Pozostała tylko część mitów, która dotarła do nas w postaci ludowych bająn, wersji wtórnych, poematów, prozy. Zapisano je w czasach, gdy chrześcijaństwo wyparło już wiarę w nordyckich bogów, toteż część ich nie przekażą, większość kenningów – poetyckich przenośni odnoszących się do wydarzeń w poszczególnych mitach – straci swoje znaczenie: przykładowo *lzy Frei* to poetyckie określenie złota. W niektórych opowieściach nordyckich bogów opisuje się starożytnych ludzi, królów bądź herosów, by móc je powtarzać w świecie chrześcijańskim. W historiach i wierszach często wspomina się inne opowieści albo sugeruje ich istnienie, ale po prostu ich nie znamy”¹.

Neil Gaiman, to współczesny mistrz literatury fantastycznej, autor powieści m.in. *Koralina*, *Nigdziebądź*, *Gwiezdny pył*, *Ocean na krańcu drogi*. Jego dzieła są wytworem wyobraźni, dotykają magii, stają się baśniami poetyckimi. *Mitologia nordycka* (*Norse Mythology*) Gaimana wydana przez Wydawnictwo MAG (przeł. Paulina Braiter) składa się z 16 opowiadań opatrzonych wstępem i glosariuszem wszystkich występujących

imion, nazw i najbardziej charakterystycznych określeń. Historie ułożone w porządku chronologicznym od początku stworzenia świata, aż po jego kres (Ragnarök) skupiają się na jednym tematycznie ujętym wątku. Do najbardziej znanych mitów skandynawskich zaliczane są:

- historia o oku Odyna, które poświęcił, by w zamian zyskać wiedzę i mądrość,
- o głowie Mimira, która została mu odcięta, a mimo to nadal pełniła swoją wieszczą rolę,
- o ukrytym głęboko w górach skarbie olbrzymów, który podstępem zdobył Odyn,
- o dzieciach Lokiego, które zagrażały Asom i którym bali się bogowie,
- o jabłkach Idunn, dzięki którym bogowie byli nieśmiertelni,
- o śmierci Baldera, najulubieńszego z bogów,
- i wiele innych historii i opowiadań: o Mjollnirze, mieczu Thora, który nigdy nie chybiał celu, o naszyjniku Brisinngów należącym do Frei czy Draupnirze, złotej bransolecie Odyna.

W mitologii skandynawskiej Rogera Greena opartej na staroskandynawskich poematach i opowieściach (*Myths of the Norsemen*, przeł. Zbigniew A. Królicki)², jest 15 rozdziałów ułożonych również w porządku chronologicznym, od początku drzewa Yggdrasill do końca świata Ragnarök. Jest również słowo *Od autora* oraz zestawienie osobowe. Michelle Paver, autorka serii *Kroniki Pradawnego Mroku* w swojej recenzji napisze: „mity mają wielką moc, a mity wikingów należą do najpotężniejszych. Czytając tę książkę, odbędziecie podróż przez tęczowy most do dziwnego i surowego świata skandynawskich bogów”. Roger Green przedstawia mityczne historie w sposób opisowy, szczegółowy, łącząc w jednej narracji różne wątki, dzięki czemu opowiadane historie są

¹ N. Gaiman, *Mitologia nordycka*, Warszawa 2017, s. 8–9.

² Pierwsza publikacja *The Saga of Asgard* wydana została w 1960 roku, ponowiony druk zatytułowany *Myths of the Norsemen* w 1970. Obecne wydanie opiera się na ostatniej publikacji.

niezwykle bogate w treści, barwne i oryginalne. Charakterystyczne obszerne obrazowanie przypomina sagi o wielkich wydarzeniach, nieprawdopodobnych zdarzeniach, ukazuje postacie legendarnych wojowników i opowiada o losach niezwykłych bohaterów. Mity zostały uzupełnione skandynawskimi pieśniami i opowiadaniem zaczerpniętymi z wielu różnorodnych źródeł (*Edda starsza* i *Edda poetycka* Snorriego Sturlusona czy fragmenty z pism Saxo Gramatyka), by w ten sposób scalić możliwie największą ich ilość w jedną opowiedzianą historię.

Mitologię Greena i Gaimana czyta się z ogromnym zaciekawieniem. Wydawać się może, że rywalizują one ze sobą ze względu na jednolity temat, jednak zróżnicowanie narracyjne każe analizować je osobno i przyglądać się im z różnych stron. Ostatecznie zwycięża interesująca treść, która staje się ekscytującą opowieścią o nieprawdopodobnych wydarzeniach przedstawia-

nych z niezwykłą wyobraźnią. Mity oddają ducha ludzi surowej Północy, ukazują piękno skandynawskich krain pełnych olbrzymów, węży oplatających cały świat i bogów przechadzających się po tęczy, będącej mostem między światem bogów i ludzi. Przybliżają pierwotny świat, który fascynuje i wciąga, dając podstawy do myślenia o kulturze i wierze skandynawskich ludów. Dlatego trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem Williama Morrisa, że „jest to wielka opowieść Północy, która dla nas wszystkich powinna być tym, czym opowieść o Troi była dla Greków”.

Recenzja książek: Neil Gaiman, *Mitologia nordycka*, przeł. Paulina Braiter, Wydawnictwo MAG, Warszawa 2017; Roger Lancelyn Green, *Mity skandynawskie. Oparte na staro-skandynawskich poematach i opowieściach*, przeł. Zbigniew A. Królicki, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2017.